

U–jazdowski

Artysta wobec wojny – pytania o sens sztuki.

Wokół wystawy: *Ukraina. Pod innym niebem*

Przedmiot:

Język polski, plastyka, etyka

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa

Liceum ogólnokształcące

Technikum

Zakres:

podstawowy i rozszerzony

Autor:

Piotr Ślusarczyk

Cele operacyjne. Uczeń:

- Interpretuje video-art z wykorzystaniem odpowiedniej terminologii;
- Interpretuje teledysk i piosenkę poetycką z wykorzystaniem odpowiedniej terminologii;
- Interpretuje tekst kultury w kontekście społecznym i politycznym;
- Tworzy wypowiedź na temat powinności etycznych wobec ofiar wojny;
- Zajmuje stanowisko w sprawie odpowiedzialności etycznej wobec ofiar wojny;
- Wskazuje na związki między jakością życia jednostki a sytuacją (geo)polityczną

Metody i techniki nauczania:

- wizyta w galerii sztuki
- dyskusja
- praca z tekstem multimedialnym
- praca z tekstem poetyckim

Formy pracy:

- praca indywidualna
- praca całego zespołu klasowego

Środki dydaktyczne

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do Internetu
- film Margo Reznik pt. *Obcy*
- teledyski i artystyczne wykonania wiersza *Piosenka o Bośni* Josifa Brodskiego.
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją

- 1) Przygotowanie do zajęć. Wizyta uczniów w Centrum Sztuki Współczesnej. Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się z katalogiem wystawy *Ukraina. Pod innym niebem*.

Faza wprowadzająca

- 1) Podanie celu i tematu zajęć.
- 2) Uczniowie podejmują refleksję nad wpływem wojny na świadomość społeczną i jednostkową.

Działanie 1.

Przeczytaj poniższą wypowiedź kuratora wystawy *Ukraina. Pod innym niebem*. i odpowiedź na poniższe pytania.

Od 24 lutego 2022 roku świat wielu Ukraińców radykalnie się zmienił. Polityka prowadzona za pomocą wojny skutkuje cierpieniem niewinnych ludzi. Pod takim samym niebem, a jednocześnie zupełnie innym – przecinanym smugami rakiet – ludzie starają się ocalić tyle normalności, ile to tylko możliwe. Zdaje się, że jesteśmy świadkami epokowego wydarzenia, mogącego skutkować upadkiem kolosa na glinianych nogach, jakim jest Rosja. Mijający rok jawi się jako kolejny etap rozpoczętej przeszło trzydzieści lat temu jesieni narodów, kiedy to Polska, Bułgaria, Węgry, Czechosłowacja i Rumunia wyzwoliły się z sowieckiej niewoli. Tym razem to Ukraina rozpoczęła proces wyzwalać się spod wpływu kruszącego się imperium. Znaczenie niepodległej Ukrainy dla światowego porządku akcentował wyraźnie Zbigniew Brzeziński, polsko-amerykański dyplomata i sowietolog, doradca ds. bezpieczeństwa narodowego prezydenta Jimmy'ego Cartera. Uznawał on naszego wschodniego sąsiada za jeden z geopolitycznych sworzni, determinujący równowagę regionu. Zgodnie z koncepcją Brzezińskiego, Ukraina stanowi rosyjskie okno na Zachód, bez czego kraj Putina może liczyć jedynie na status regionalnego, azjatyckiego mocarstwa. W tym ujęciu wynik wojny o wolną Ukrainę ma nie tylko kluczowe znaczenie dla formowania się niezależnego państwa, ale w dużym stopniu określa przyszłość świata, w którym przyjdzie nam żyć. Wydarzenia za naszą wschodnią granicą szczególnie dotyczą Polski – najbliższego sąsiada i najwierniejszego sojusznika Ukrainy w zmaganiach z Rosją. Tym bardziej istotne staje się przepracowanie naszych sąsiedzkich relacji z Ukrainą i rzetelny, partnerski dialog pomiędzy obydwojma państwami. W brutalnym uścisku między straszliwą codziennością i toczącymi się ponad głowami ustaleniami politycznymi znaleźli się również ukraińscy artyści. Zmuszeni do opuszczenia domów, zmobilizowani do walki, niepewni nadchodzącej przyszłości nie przestali tworzyć. Odpowiadając na rzeczywistość, zmienili jedynie temat swoich prac. Dokumentują, starając się utrwalić i skomentować otaczające ich cierpienie, na wszelkie możliwe sposoby zwrócić uwagę świata na dotykającą ich niesprawiedliwość. Dzięki ich sztuce trudniej nam odwrócić wzrok i wycofać się do bezpiecznej codzienności. Na szczęście Ukraina ma swoich artystów.

Marcel Skierski, *Ukraina. Pod innym niebem* (katalog wystawy), Warszawa 2022 r.

- 1) Wyjaśnij znaczenie i pochodzenie frazeologizmu „kolos na glinianych nogach”.
- 2) Co oznacza pojęcie „jesień narodów”?
- 3) Jakie związki między współczesnymi doświadczeniami narodu ukraińskiego a doświadczeniami narodów Europy Środkowej dostrzeżę Marcel Skierski?
- 4) Jak relacje polityczne mogą przekładać się na życie zwyczajnych ludzi, a jak wpływać na działania artystów?
- 5) Jakie warunki powinien spełniać dialog, żeby określić go mianem partnerskiego? Weź pod uwagę zarówno poziom relacji międzynarodowych, jak i międzyludzkich.

Faza realizacyjna

- 1) Nauczyciel wprowadza pojęcie video-art.
- 2) Nauczyciel prezentuje sylwetkę artystki
- 3) Nauczyciel wyświetla na tablicy multimedialnej film Margo Reznik.

Działanie 2.

Zadaniem uczniów jest zapisanie wrażeń towarzyszących oglądaniu filmu pt. *Obcy*.

Działanie 3.

Uczniowie odpowiadają na następujące pytania:

- 1) Co, Twoim zdaniem, symbolizuje twarz i ręce pomalowane na niebiesko?
- 2) Jaką rolę odgrywa w tym filmie otoczenie w poszczególnych scenach? Zwróć uwagę na plenery i reakcje innych ludzi na obecność artystki.
- 3) Jakie przesłanie zawarte jest w tytule filmu?
- 4) Co może być źródłem poczucia obcości?
- 5) W jaki sposób można przezwyciężyć poczucie obcości?

Nauczyciel odtwarza w klasie dwa wykonania *Piosenki o Bośni* Josifa Brodskiego (tłum. Stanisław Barańczak) w wykonaniu Edyty Geppert oraz zespołu Bulldog (<https://www.youtube.com/watch?v=ZStjzbzXZyo>) (<https://www.youtube.com/watch?v=7-j56O6DU74>).

Działanie 4.

Uczniowie analizują teledysk piosenki poetyckiej jako całość, koncentrując się na warstwie wizualnej teledysku, ekspresji muzycznej oraz samym tekście wiersza. Zwracają uwagę na różnicę między wykonaniami.

Działanie 5.

Uczniowie dokończają następujące zdanie: „Wykonania te składnia słuchacza do...”.

Nauczyciel odtwarza utwór *Piosenka o Bośni* Josifa Brodskiego w tłumaczeniu Romana Kołakowskiego (<https://www.youtube.com/watch?v=4eZ7FCRfmmw>).

Działanie 6.

Uczniowie porównują ze sobą dwie wersje wiersza Josifa Brodskiego *Piosenka o Bośni* w tłumaczeniu Stanisława Barańczaka i Romana Kołakowskiego, zwracając uwagę na różnice leksykalne, szyk zdania i środki ekspresji poetyckiej.

(https://bibliotekapiosenki.pl/utwory/Piosenka_o_Bosni/tekst)

(https://www.tekstowo.pl/piosenka,miroslaw_czyzykiewicz,piosenka_o_bosni__gina_ludzie_.html)

Nauczyciel wyjaśnia znaczenie frazy traduttore – traditore (z wł. tłumacz-zdrajca) oraz prezentuje sylwetkę Josifa Brodskiego, Stanisława Barańczaka, a także wyjaśnia genezę utworu *Piosenka o Bośni* (wojna w Jugosławii).

Faza podsumowująca:

Nauczyciel inicjuje dyskusję nad przesłaniem filmu Margo Reznik oraz wiersza *Piosenka o Bośni*.

Praca domowa

Uczeń tworzy wypowiedź na temat: Czy obojętność wobec cierpienia innych może być moralnie obciążająca? Odwołaj się w swojej pracy do: lektury obowiązkowej, sensu wiersza Josifa Brodskiego pt. *Piosenka o Bośni* oraz filmu Margo Reznik.

Materiały pomocnicze:

Katalog wystawy Ukraina. Pod innym niebem.

Nagranie filmu Margo Reznik pt. *Obcy*.

Teledysk do *Piosenki o Bośni*, wykonanie Edyta Geppert (tekst Josif Brodski, tłum. Stanisław Barańczak, muz. Jerzy Satanowski).

Teledysk do *Piosenki o Bośni*, wykonanie Tomasz Kłaptocz (tekst Josif Brodski, tłum. Stanisław Barańczak, muz. Buldog).

Teledysk do *Piosenki o Bośni*, wykonanie Mirosław Czyżykiewicz (tekst Josif Brodski, tłum. Roman Kołakowski, muz. Mirosław Czyżykiewicz).

Josif Brodski, *Piosenka o Bośni*, tłum. Stanisław Barańczak.

Josif Brodski, *Piosenka o Bośni*, tłum. Roman Kołakowski.

Wskazówki metodyczne

1) Jeśli w klasie są uczniowie z Ukrainy, należy przygotować ich emocjonalnie do tej lekcji i uprzedzić wcześniej o tematyce zajęć. Należy zostawić im wybór, czy chcą wziąć w niej udział czy też nie. Odmowę należy bezwzględnie respektować.

2) Lekcja jest przewidziana na dwie jednostki lekcyjne.

3) Dokument ten można przekształcić w scenariusz lekcji z wychowawcą, inicjując dyskusję: kim jest dla mnie mój sąsiad (z ławki, z osiedla, z innego kraju), jakie stosunki powinny mnie z nim łączyć, jakie problemy w takiej relacji mogą się pojawić.

4) Lekcja ta może być uzupełnieniem zajęć poświęconych np.:

- *Dziadom* Adama Mickiewicza (obraz Rosji i Rosjan);
- literaturze wojny i okupacji;
- poezji Stanisława Barańczaka;
- piosence poetyckiej;
- nowym formom sztuki;
- regułom prawa międzynarodowego (np. ochrona międzynarodowa uchodźców, zbrodnie przeciwko pokojowi);
- normom moralnym w aspekcie społecznym i politycznym.

5) Lekcja ta może zostać uzupełniona przez nauczyciela bibliotekarza, który zapozna uczniów z zasobami Cyfrowej Biblioteki Piosenki Polskiej.

Kadr z filmu Margo Reznik pt. *Obcy*.